

Advies over het rapport van de commissie Monard

Advies over het rapport van de commissie Monard

1. Situering

Op 10 november 2009 ontving de Vlor van Pascal Smet, Vlaams minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel een adviesvraag over het rapport van de Commissie Monard¹. Dit wil een bijdrage leveren aan de discussie over de vernieuwing van het secundair onderwijs.

De Raad Secundair Onderwijs vond het al eerder belangrijk om een visie te ontwikkelen over de vernieuwing van het secundair onderwijs. Hij had daarom in 2007 de werkgroep Hervorming SO opgericht. Deze bereidde een aanbeveling voor die op 15 april 2008 in de RSO werd goedgekeurd². Tijdens het werkjaar 2008-2009 dacht de werkgroep na over de eerste graad en tijdens zijn vergadering van 6 mei 2009 werkte hij hierover een discussietekst af. De Raad Secundair keurde die goed op 23 juni 2009³.

Op 28 april 2009 nam de Vlor kennis van het rapport van de Commissie Monard. Dat vormde de aanzet voor de derde fase in de werkzaamheden van de raad rond de vernieuwing van het secundair onderwijs. Op 23 juni 2009 besliste de raad om een constructieve reflectie te organiseren over het rapport om het debat rond de vernieuwing SO te verrijken.

De vernieuwing van het secundair onderwijs is allereerst een niveaugebonden aangelegenheid en dus van fundamenteel belang voor het secundair onderwijs. Een aantal elementen kunnen echter ook relevant zijn voor andere onderwijsniveaus. Daarom werd een nieuwe werkgroep Hervorming SO opgericht, samengesteld uit afgevaardigden van de geledingen van zowel de Raad Secundair Onderwijs als van de Algemene Raad. De heer Patrick Weyn was voorzitter van de werkgroep.

De werkzaamheden van de werkgroep werden teruggekoppeld naar de andere niveauraden van de Vlor en naar een aantal commissies⁴. Die kregen ook de gelegenheid om een inbreng te doen en om specifieke thema's uit te werken.

Het rapport van de commissie Monard bevat heel wat elementen die de discussie over het SO kunnen stofferen. De raad brengt er nu een advies over uit maar beperkt zich tot een aantal bemerkingen ten aanzien van het rapport Monard. Hij neemt dus nog geen standpunten in ten aanzien van een mogelijke vernieuwing van het secundair onderwijs. Dat de raad nu over bepaalde standpunten en voorstellen in het rapport Monard geen uitspraak doet, betekent niet dat hij het ermee eens zou zijn.

De Raad SO keurde onderstaand advies goed op 21 januari 2010. Het bevat 3 bijlagen. Bijlage 1 bevat een schematische visie op het secundair onderwijs. De bijlagen 2 en 3 bevatten standpunten van ACW en VSK.

¹ Kwaliteit en kansen voor elke leerling. Een visie op de vernieuwing van het secundair onderwijs. Voorstel van de Commissie Monard. 20 april 2009.

² Aanbeveling over de hervorming van het secundair onderwijs (RSO/RLE/ABV/001).

³ Discussietekst over de eerste graad van het secundair onderwijs in het licht van de hervorming SO (RSO/RLE/END/001).

⁴ De 5 commissies SO (ASO, BuSO, KSO, LW en TSO-BSO) en de commissies DIV-GOK, Leerlingenbegeleiding en OVA.

2. Toepassingsgebied: het geheel van het secundair onderwijs

De raad stelt vast dat het rapport van de commissie Monard Leren en Werken en het buitengewoon secundair onderwijs (BuSO) bewust buiten beschouwing laat⁵. De raad vindt dit een tekortkoming aangezien een vernieuwing van het (gewoon voltijds) secundair onderwijs moet vertrekken van een visie die van toepassing is voor heel het secundair onderwijs en die door het BuSO en Leren en Werken mee vorm gegeven wordt. Beide onderwijssegmenten kunnen immers vanuit hun eigenheid een vernieuwing mee inspireren. Zo heeft het BuSO heel wat expertise in het centraal stellen en individueel begeleiden van leerlingen en kunnen de stelsels voor Leren en Werken inspiratie bieden op het vlak van trajectbegeleiding. Dit betekent geenszins dat men deze elementen zonder meer zou moeten overnemen. Omgekeerd moet men bij een vernieuwing van het gewoon voltijds onderwijs de mogelijke effecten inschatten voor Leren en Werken en het BuSO. Ten aanzien van het BuSO heeft een vernieuwing van het secundair onderwijs trouwens rechtstreekse gevolgen voor Opleidingsvorm 4.

Het rapport Monard gaat evenmin in op OKAN, de onthaalklassen voor anderstalige nieuwkomers. Het huidige systeem kan volgens het rapport 'mutatis mutandis, behouden blijven'⁶. De raad vindt echter dat een vernieuwing van het secundair onderwijs ook moet leiden tot een betere integratie van anderstalige nieuwkomers in het secundair onderwijs zodat ook zij meer kansen krijgen om hun talenten maximaal te ontwikkelen.

De laatste jaren waren er een aantal onderwijsontwikkelingen die de nood aan onderlinge samenhang tussen de verschillende onderwijssegmenten versterken. De relatie tussen het gewoon en het buitengewoon onderwijs zal mede in het licht van de mogelijke consequenties van het dossier Leerzorg bestudeerd moeten worden. De opleidingenstructuur van het gewoon voltijds SO, Leren en Werken en het BuSO zal trouwens over de niveaus heen coherent moeten worden ingevuld in relatie tot de kwalificatiestructuur. Dat betekent dat men erover moet nadenken hoe enerzijds de ontwikkelingen in het secundair onderwijs en anderzijds de ontwikkelingen in andere dossiers, op elkaar afgestemd kunnen worden.

3. Algemene bemerkingen

De minister kondigt in zijn beleidsnota aan dat hij tegen het midden van 2010 een conceptnota zal uitwerken over de vernieuwing van het secundair onderwijs en dat hij de Vlor hierover om advies zal vragen⁷. Op dat moment zal de raad een advies ten gronde uitbrengen over de voorstellen van de minister. In dit advies reikt de raad toetsstenen aan voor een beoordeling van het rapport Monard (zie punt 4).

In zijn beleidsnota kondigt de minister ook aan dat hij wil zorgen voor een breed draagvlak voor de vernieuwingen. De raad ondersteunt dit voornemen ten volle maar stelt vast dat het rapport Monard de rol van sommige partners in het onderwijs onderbelicht. De raad vraagt daarom aandacht voor de betrokkenheid van alle partners die bijdragen tot het creëren van een breed draagvlak voor een vernieuwing. Ook de raad wil deelnemen aan het verdere debat en verwacht om bij volgende adviesvragen over de vernieuwing van het secundair onderwijs de nodige tijd te krijgen om een gedegen advies voor te bereiden.

⁵ Zie de bladzijde 10 en 20 van het rapport.

⁶ Zie voetnoot 10 op bladzijde 37 van het rapport.

⁷ Zie operationele doelstelling 2.4 op bladzijde 28 van de Beleidsnota Onderwijs 2009-2014, ingediend door de heer Pascal Smet, Vlaams minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel.

Het rapport Monard gebruikt een aantal begrippen die niet worden gedefinieerd of nog ruimte voor interpretatie open laten. De raad vraagt dat in een volgende document over de vernieuwing van het secundair onderwijs essentiële begrippen met betrekking tot de organisatie en structuur van het secundair onderwijs wel worden gedefinieerd en dat er een verklarende woordenlijst wordt toegevoegd. De raad vindt trouwens dat men erg omzichtig moet omgaan met het invoeren van nieuwe benamingen. Een transparant secundair onderwijs vereist immers ook dat men niet nodeloos bestaande en algemeen gekende namen verandert. Men zou kunnen stellen dat benamingen enkel moeten wijzigen wanneer ook de onderliggende realiteit verandert én wanneer een nieuwe benaming een meerwaarde kan betekenen.

De raad is van mening dat het rapport een sterkere sturing van de overheid verwacht dan thans het geval is. De raad vraagt daarentegen met aandrang dat de minister voor een vernieuwing van het secundair onderwijs rekening houdt met de pedagogische vrijheid en dat de verantwoordelijkheid van de overheid het principe niet in de weg staat dat de scholen op basis van hun beleidsvoerend vermogen een eigen invulling geven aan hun pedagogisch project.

Het rapport Monard spreekt over de 'vernieuwing' van het secundair onderwijs. De raad merkt op dat men een aantal elementen in het secundair onderwijs kan verbeteren of vernieuwen zonder dat het nodig is de bestaande structuur of regelgeving te hervormen. Voor andere elementen daarentegen is een verandering van de bestaande structuur of regelgeving wel nodig.

De visie op een vernieuwing van het secundair onderwijs moet passen in de globale visie op onderwijs. Het rapport Monard pleit er terecht voor dat er geen bruuske breuk mag zijn tussen het basis- en het secundair onderwijs. Dit stemt helemaal overeen met de ideeën die de Vlor hierover ontwikkelde in zijn probleemverkenning over de overgang van het basis- naar het secundair onderwijs⁸. Een goede afstemming tussen het basis- en het secundair onderwijs is op heel wat vlakken wenselijk, maar het is even belangrijk dat daarbij de specificiteit van beide onderwijsniveaus bewaakt wordt. In de Raad Basisonderwijs bestaat evenwel de bezorgdheid dat het basisonderwijs zich eenzijdig zal moeten aanpassen aan het secundair onderwijs. Ook in de mogelijke samenwerking tussen scholengemeenschappen van het basis- en het secundair onderwijs moet de specificiteit van beide niveaus gewaarborgd blijven. Het rapport Monard pleit onder meer voor niveauoverschrijdende scholengemeenschappen⁹. De meningen in de raad zijn verdeeld of dit inderdaad een toegevoegde waarde zou kunnen opleveren om de overgang tussen het basis- en het secundair onderwijs beter te laten verlopen. Mede gezien de lopende evaluatie van de scholengemeenschappen vindt de raad dat men hierover nu nog geen uitspraken kan doen¹⁰.

Een ander aandachtspunt is de aansluiting tussen het secundair en het hoger onderwijs. Ook hiervoor is een goede afstemming noodzakelijk die kadert in een globale visie op onderwijs. De Vlor zal hierover binnenkort een geactualiseerd advies uitbrengen.

⁸ De overgang van het basis- naar het secundair onderwijs. Een verkenning. Vlor-Garant, 2008, 195 bladzijden.

⁹ Zie hoofdstuk 5.2.2.

¹⁰ De raad verwijst naar punt 6.4 van de bijlage van het advies van 12 november 2009 van de Algemene Raad over de beleidsnota onderwijs 2009-2014: 'De Vlor doet hier voorlopig geen uitspraken omdat we niet willen vooruit lopen op de evaluatie van de scholengemeenschappen die loopt. De Raad Basisonderwijs bereidt over dit onderwerp een advies voor.'

De raad pleit sterk voor een ontwikkelingsgericht model dat aansluit bij de positieve aanknopingspunten (wat kan de jongere al, hoe kunnen zijn/haar mogelijkheden verder worden ontwikkeld ...?). Het emancipatorische aspect mag daarbij niet worden verwaarloosd. Het rapport Monard bevat op dit vlak heel wat waardevolle elementen maar past deze in een aantal concretisering en niet toe. Het rapport Monard geeft de indruk dat men door middel van allerlei toetsen in kaart moet brengen wat de jongeren nog (niet) kennen of kunnen, om vervolgens 'bij te spijkeren' of te remediëren (al dan niet met interventies van experts). De raad vindt dat het de bedoeling moet zijn om, onder meer op basis van toetsresultaten, een verdere positieve leerweg voor de leerling uit te stippelen.

De raad stelt vast dat er niet altijd coherentie bestaat tussen het rapport en de bijlagen. Het is niet duidelijk waarom bepaalde elementen uit de bijlagen geen weerslag in het rapport vinden en waarom bepaalde elementen in het rapport werden opgenomen zonder dat ze in de bijlagen voorkomen.

Ofschoon het rapport Monard vermeldt dat een paar honderd scholen intussen vernieuwingen uittesten in proeftuinen¹¹, valt het op dat het geen concrete verwijzingen bevat naar de proeftuinen. Nochtans zouden ervaringen en evaluatiegegevens van deze proeftuinen een bijdrage kunnen leveren aan de voorstellen voor een vernieuwing van het secundair onderwijs.

De raad onderschrijft het belang dat het rapport Monard in hoofdstuk 5 hecht aan een aantal belangrijke voorwaarden om vernieuwingen te implementeren, zoals sterke scholen, vlotte overgangen tussen andere onderwijsniveaus en naar de arbeidsmarkt ... Ook de implementatie van een vernieuwd kader op hetzelfde tijdstip in alle scholen (mits ruimte voor pedagogische vrijheid) is een belangrijke voorwaarde. Daarenboven is het duidelijk dat voorstellen voor een vernieuwing ook moeten worden bekeken op het vlak van betaalbaarheid en gevolgen voor de leerlingen en het personeel en dat men er moet over waken dat de onderwijsregelgeving de realisatie van de beoogde doelstellingen faciliteert.

Wat de samenwerking tussen alle actoren in een grootstedelijke context betreft¹², merkt de raad op dat men in deze context niet enkel op kansengroepen mag focussen. Bovendien zijn er nog andere contexten dan de grootstedelijke (trouwens niet alleen regionale contexten) met problemen die specifieke maatregelen en samenwerking tussen alle actoren vereisen.

4. Toetsstenen voor een vernieuwing van het secundair onderwijs

Voor de beoordeling van het rapport Monard gebruikte de raad volgende 5 toetsstenen:

- Het centraal stellen van de leerling: een vernieuwing van het secundair onderwijs vertrekt van leerlinggerichte uitgangspunten (zie verder hoofdstuk 5);
- De algemene doelstellingen van het secundair onderwijs zijn geïntegreerd en evenwichtig aanwezig (hoofdstuk 6);
- Het verzekeren van de onderwijskansen voor alle jongeren (hoofdstuk 7);
- Het borgen (en mogelijks versterken) van de sterke punten van het huidige secundair onderwijs en de mogelijkheden bieden om de zwakkere punten van het huidige secundair onderwijs te verbeteren (hoofdstuk 8);
- De transparantie van het onderwijssysteem en het onderwijsaanbod (hoofdstuk 9).

¹¹ Zie bladzijde 5 van het rapport.

¹² Zie hoofdstuk 5.3 van het rapport.

Deze toetsstenen kunnen ook worden gebruikt voor de beoordeling van latere teksten over de vernieuwing van het secundair onderwijs, al kunnen deze toetsstenen dan als gevolg van nieuwe inzichten worden gewijzigd of aangevuld.

5. De leerling centraal

In zijn aanbeveling van 15 april 2008 stelde de raad dat een vernieuwing van het secundair onderwijs geen doel op zich is, maar ondergeschikt is aan een aantal leerlinggerichte uitgangspunten. Het algemeen uitgangspunt van het secundair onderwijs - en van een vernieuwing ervan - moet dan ook zijn dat de leerling centraal staat en dat de doelstellingen vertrekken van de leerling als mens in al zijn facetten. Een vernieuwing van het secundair onderwijs moet de voorwaarden bevatten om kwaliteitsvol en kansrijk onderwijs voor alle jongeren te realiseren.

De raad onderschrijft de uitgebreide visie van het rapport Monard over het centraal stellen van de leerling, maar betreurt dat het rapport op geen enkel ogenblik een uitspraak doet over het welbevinden van leerlingen. Dit element acht de raad cruciaal bij een onderwijs dat de leerling centraal stelt. Ook slaagt het rapport er volgens de raad onvoldoende in om het principe van 'de leerling centraal' helemaal waar te maken in zijn concrete uitwerking.

6. Missie van het secundair onderwijs

Het rapport Monard stelt een dubbele doelstelling voorop als missie voor het secundair onderwijs. De raad onderschrijft beide doelstellingen:

1. Jongeren begeleiden in de evenwichtige ontwikkeling van hun persoonlijkheid, door hen waarden bij te brengen en inzichten, vaardigheden en attitudes te laten verwerven die hen in staat stellen om op een verantwoorde, kritische, autonome en creatieve wijze te participeren aan de samenleving.
2. Jongeren specifieke kennis, vaardigheden en attitudes laten verwerven die hen in staat stellen hun talenten maximaal te ontwikkelen en door te stromen naar het hoger onderwijs en/of met een relevante beroepskwalificatie de arbeidsmarkt te betreden.

De raad onderschrijft de kernopdracht van het secundair onderwijs zoals die op bladzijde 13 in het rapport Monard omschreven wordt: 'bij alle jongeren die er schoollopen, wat ook hun situatie en achtergrond is, de talenten maximaal te ontwikkelen om zo de bovenstaande doelstellingen te realiseren'.

Volgens het rapport is het secundair onderwijs veel meer dan een opleidingsmechanisme. De raad heeft echter sterk de indruk dat in het rapport Monard een accentverschuiving gebeurt waardoor de tweede doelstelling (meer in het bijzonder het arbeidsmarktgerichte aspect in die doelstelling) aan belang wint ten nadele van de eerste. De raad is daarentegen van oordeel dat de twee algemene doelstellingen van het secundair onderwijs evenwichtig en geïntegreerd aanwezig moeten zijn. In de toepassing ervan moet men vertrekken van een emancipatorische visie ten aanzien van zowel de jongeren als de maatschappij.

Het ontdekken en het maximaal ontwikkelen van de talenten en competenties van jongeren is een belangrijke opdracht voor het secundair onderwijs. Dit moet echter bekeken worden in het licht van de persoonlijkheidsontwikkeling van de jongeren en mag niet ontaarden in een economische jacht op talenten of eenzijdig aan een beroep worden gekoppeld. De ontwikkeling van de talenten van jongeren mag niet leiden tot een ongezonde competitie

tussen jongeren. Ze moet passen in de continuïteit van het leren en mag geen nieuwe kloven tussen jongeren scheppen.

Het rapport Monard stelt dat de detectie van talenten ook al in de derde graad van het basisonderwijs een cruciaal onderdeel moet zijn¹³. De raad wijst erop dat talenten persoonlijke eigenschappen zijn die zich geleidelijk manifesteren en die slechts uitzonderlijk vroegtijdig kunnen worden gedetecteerd. Veel leerlingen ontdekken pas later, lang na de basisschool, waar hun talenten liggen. De raad is ook van oordeel dat er een onderscheid nodig is tussen talentontwikkeling van kinderen in het basisonderwijs en beroepskeuze. Het ontwikkelen van talenten moet volop tijd en ruimte krijgen vooraleer er sprake kan zijn van beroepskeuze. De raad waarschuwt dan ook voor een koppeling op te vroege leeftijd van talentontdekking aan beroepskeuze. Dit neemt niet weg dat vanuit de betrokkenheid van het basisonderwijs op de maatschappelijke werkelijkheid (onder meer vanuit het leergebied Wereldoriëntatie) de wereld der beroepen, zelfs uitgebreid, aan bod kan komen. Dit moet echter gebeuren zonder er expliciet een keuze aan te koppelen.

7. Kansen bieden

Een van de uitgangspunten moet zijn dat het secundair onderwijs de kansen van alle leerlingen waarborgt, de bestendiging en/of versterking van de sociale ongelijkheid vermijdt en wegwerpt en de sociale cohesie bevordert. Gelijke kansen gaat niet alleen over een gelijke instroom, maar net meer over een gelijke uitstroom (naar echte talenten). Daarom hebben kansarme jongeren net méér aandacht, zorg, begeleiding en ondersteuning nodig. Een aanpak waarin de leerlingen centraal staan. De kernopdracht van elke Vlaamse secundaire school is om bij alle jongeren, ongeacht hun situatie en achtergrond, de talenten maximaal te ontwikkelen om de doelstellingen van het secundair onderwijs te realiseren. De bestaande ideeën en instrumenten van het GOK-beleid kunnen deze toetssteen ondersteunen.

De raad stelt vast dat het rapport Monard een zeer beperkte analyse van de kansenongelijkheid in het secundair onderwijs maakt¹⁴. Nochtans is een grondige analyse onontbeerlijk om een passend beleid uit te bouwen dat de gelijke kansen van alle leerlingen waarborgt. Aangezien het rapport Monard ook geen explicitering bevat van een concreet gelijkekansenbeleid in het secundair onderwijs, is het moeilijk te beoordelen of de voorstellen van het rapport de gelijke kansen in voldoende mate realiseren. De centrale vraag daarbij is of de voorstellen uit het rapport Monard meer kansen bieden aan alle jongeren dan het secundair onderwijs vandaag biedt. Bieden de voorstellen de scholen meer mogelijkheden om actief in te grijpen in de kansen van alle leerlingen? Bevatten de voorstellen geen nieuwe belemmeringen om die kansen te realiseren?

8. Sterke en zwakke punten van het huidige secundair onderwijs

De raad is het eens met het rapport Monard dat het huidige secundair onderwijs over een aantal sterke troeven beschikt. Een vernieuwing mag deze troeven zeker niet in het gedrang brengen. De raad ondersteunt eveneens de visie dat het secundair onderwijs een aantal zwakke punten kent die voor verbetering vatbaar zijn. Het rapport vermeldt 7 sterke en 8 verbeterpunten. Die worden volgens de raad echter zonder voldoende wetenschappelijke

¹³ Zie hoofdstuk 2.2.1.

¹⁴ Zie eerste alinea van 2.2.1, bladzijde 19.

onderbouwing en nogal ongenueanceerd en los van elkaar opgesomd zonder rekening te houden met hun keerzijde. Elk van de vermelde sterke en zwakke punten moet worden bekeken in hun onderlinge relaties. Men moet ze ook nuanceren naargelang van de context, van de individuele leerling en van de leerlingengroepen.

De raad stelt vast dat de sterke en zwakke punten in de hoofdstukken 2.1.4 en 2.1.5 van het rapport Monard niet overeenstemmen met die in de bijlagen C en D van het rapport, noch naar aantal noch naar de inhoudelijke uitwerking ervan. Het is voor de raad niet duidelijk waarom en op basis van welke criteria de wijzigingen gebeurden.

De raad spreekt zich nu niet uit over de sterke en zwakke punten die het rapport Monard selecteert. Hij beperkt zich hier tot onderstaande specifieke bemerkingen ten aanzien van de door het rapport gekozen punten.

Ten aanzien van de sterke punten:

- Een sterk punt dat in het rapport niet vermeld wordt is het studieaanbod dat een brede waaier vormt van abstraherende naar concretiserende studierichtingen. Deze rijke schakering biedt elke jongere de gelegenheid om, mits een goede begeleiding en mits een goede keuzebekwaamheid, een voor haar of hem geschikte studierichting te vinden. Een vernieuwing van het secundair onderwijs moet volgens de raad een evenwicht vinden tussen het bieden van een ruime keuzemogelijkheid aan de leerlingen en de wenselijkheid van een rationeel studieaanbod.
- Ook de grote inzet van schoolteams is een sterk punt. De raad merkt echter op dat er heel dikwijls taken gebeuren waarvoor geen omkadering bestaat. Men moet ook het debat voeren over wat men aan het personeel wel of niet kan vragen en wanneer men beroep moet kunnen doen op externe partners op het vlak van zorg en begeleiding van de leerlingen. Dat dit laatste heel dikwijls wordt gerealiseerd zonder extra middelen, is dankzij de inzet van de betrokken schoolteams. Dit zonder meer als een sterk punt naar voor schuiven, wekt de indruk dat het niet nodig zou zijn dat de overheid voor zorg en begeleiding extra middelen ter beschikking zou stellen. Juist op dit vlak kan er immers heel wat worden verbeterd.
- Sommige raadsleden stellen de vraag of er wel in alle scholen een evenwicht is tussen centrale sturing en lokale autonomie. Andere raadsleden stellen dat heel wat scholen inspanningen doen om hun autonomie ten volle te realiseren maar dat er op heel wat vlakken een sterke centrale inmenging bestaat. Nog andere raadsleden benadrukken dat veel scholen in het realiseren van hun autonomie meer aandacht moeten besteden aan reële participatie van ouders en leerlingen.
- Volgens het rapport Monard kent het secundair onderwijs een ruime personeelsomkadering, met name ongeveer 1 leraar per 8 leerlingen. Voor de berekening van dit gemiddelde werd ook het buitengewoon onderwijs opgenomen. De raad vindt dit eigenaardig aangezien het rapport het buitengewoon onderwijs overal elders buiten beschouwing liet. Bovendien komt het thema van de personeelsomkadering niet voor in de bijlage en is niet duidelijk waarom en op welke basis dit element aan het rapport werd toegevoegd.

Ten aanzien van de verbeterpunten:

- De PISA-onderzoeken wijzen inderdaad uit dat er in het Vlaamse onderwijs een zeer grote kloof bestaat tussen de prestaties van leerlingen met een sterke en zwakke socio-economische status. Onderwijs moet kansarmoede tegengaan en een vernieuwing van het secundair onderwijs moet daarom streven naar een zo maximaal mogelijke ontwikkeling van de talenten van elke leerling. Dit moet zowel gelden voor

de sterk presterende als voor de minder goed presterende jongeren. Men moet erover waken dat de terechte aandacht voor talentontwikkeling en gelijke kansen, de prestaties van sterke leerlingen niet bedreigt. De raad vindt het ook belangrijk dat de wetenschappelijke context breed gehouden wordt en er dus ook rekening wordt gehouden met andere wetenschappelijke onderzoeken.

- Met betrekking tot schoolse vertraging moet men een onderscheid maken naargelang van het tijdstip waarop die werd opgelopen (een of meerdere keren in het basisonderwijs en/of een of meerdere keren in het secundair onderwijs). Schoolse vertraging is dan ook een probleem dat binnen de ruime context van het leerplichtonderwijs moet worden aangepakt. Het is belangrijk te onderzoeken hoe voor de leerling en zijn verdere onderwijsloopbaan het meest zinvol met de schoolse vertraging omgegaan moet worden.
- Een aantal leerlingen dat in het secundair onderwijs start, is al schoolmoe. Andere leerlingen worden schoolmoe in het secundair onderwijs. Schoolmoeheid is nefast voor het welbevinden van de leerlingen op school en voor hun talentontwikkeling. Het staat ook het behalen van goede studieresultaten in de weg. Schoolmoeheid moet daarom in het secundair onderwijs worden bestreden. Om dat efficiënt te kunnen doen, is het belangrijk om na te gaan waarom leerlingen schoolmoe worden of het geworden zijn. Men moet er immers rekening mee houden dat schoolmoeheid verschillende oorzaken kan hebben (leerlinggebonden, schoolgebonden, oudergebonden, samenlevings- en beleidsgebonden). Voor zover schoolmoeheid veroorzaakt wordt door de gehanteerde didactische aanpak moeten schoolteams van hun pedagogische vrijheid en hun autonomie gebruik maken om de didactische aanpak te wijzigen. Het is immers niet de taak van de overheid om bepaalde onderwijsmethodes op te leggen, maar de overheid dient wel de nodige ruimte te creëren opdat vernieuwende didactische methodes mogelijk worden. In dezelfde context kan men ook nadenken over andere uitdagende en boeiende vormen van onderwijs. De leefwereld van de jongeren verandert immers, wat betekent dat ook de school met deze verandering dient rekening te houden.
- Andere mogelijke verbeterpunten waarover kan worden nagedacht zijn:
 - de studiekosten en de kostenbeheersing,
 - de rol van toelatingsvoorwaarden en toelatingsklassenraad tegenover de bestaande keuzevrijheid van leerlingen en ouders waardoor in de studieloopbaan soms niet voor de hand liggende trajecten worden gekozen.

9. Transparantie

Elke onderwijsstructuur moet voor iedereen duidelijkheid verschaffen over de aard van elke opleiding. Over het al dan niet brede(re) karakter, hoe abstract theoretisch de opleiding is en/of tot welke praktische denk- en doevaardigheden opgeleid wordt. De structuur moet ook de nodige transparantie garanderen over de finaliteit van elke opleiding, zowel naar elke vorm van het vervolgonderwijs als naar de mogelijkheden op de arbeidsmarkt.

Transparantie van het systeem voor ouders en leerlingen draagt tevens bij tot de gelijke kansen.

De raad is van oordeel dat de voorstellen van het rapport Monard niet altijd bijdragen tot de transparantie van het onderwijs. Hij verwijst hiervoor naar zijn bemerkingen ten aanzien van de D-, A- en D/A-stroom (hoofdstuk 13) en de studiesanctionering (hoofdstuk 15).

10. Algemene vorming / brede vorming

Het rapport Monard besteedt uitgebreid aandacht aan een degelijke algemene vorming voor alle leerlingen¹⁵. De raad vindt dit een belangrijk uitgangspunt maar vindt dat men over de terminologie nog moet nadenken en dat men in de benaming elke connotatie met het huidige ASO moet vermijden. Men kan ook pleiten voor de term 'brede vorming'.

Het rapport stelt dat er meerdere interpretaties bestaan van de term algemene vorming en geeft er geen definitie voor. De raad vindt dit een tekortkoming en vraagt dat in toekomstige nota's over de vernieuwing van het secundair onderwijs een accurate definitie voor algemene vorming / brede vorming wordt geformuleerd. Zonder een voorafname te willen nemen, vindt de raad dat een dergelijke definitie rekening zou kunnen houden met het volgende:

- Algemene vorming / brede vorming moet geënt zijn op de persoonlijkheidsontwikkeling van de leerling.
- De maatschappelijke zelfredzaamheid is een centraal gegeven in de algemene vorming / brede vorming.
- Algemene vorming / brede vorming zou een instrument moeten zijn om sociale segregatie tegen te gaan en sociale cohesie te bevorderen doordat ze alle jongeren kennis laat maken met thema's waarmee ze anders dikwijls niet in aanraking zouden komen.

De algemene vorming / brede vorming is een essentieel element in het secundair onderwijs. Het hangt ook samen met een aantal andere belangrijke concepten, zoals basisvorming, eindtermen, ontwikkelingsdoelen ... De raad stelt vast dat het rapport Monard hierover geen afgelijnde visie heeft. Hij vindt het een absolute voorwaarde om deze begrippen en hun onderlinge relatie te definiëren vooraleer men een vernieuwing van het secundair onderwijs uitwerkt. Het rapport Monard stelt dat het bijzonder belangrijk is dat de vernieuwing van onderwijs gekoppeld wordt aan een diepgaande reflectie over de algemene vorming die jongeren moeten verwerven in het secundair onderwijs. De raad onderlijnt deze vaststelling en roept de minister op om hier werk van te maken. Men moet dit debat voeren, niet alleen binnen de muren van het onderwijslandschap, maar samen met andere maatschappelijke spelers.

Met betrekking tot het concept van de eindtermen verwijst de raad naar het standpunt dat de Vlor op 10 januari 2008 innam over het formuleren van eindtermen: 'Eindtermen zijn minimumdoelstellingen. Bij de uitwerking van eindtermen blijft het principe van de pedagogische vrijheid overeind. Dit betekent dat de eindtermen voldoende ruimte moeten laten voor de schoolbesturen om eigen klemtonen te leggen of om een concept uit te werken in functie van het eigen opvoedingsproject (beleidsvoerend vermogen). Aanduidingen over pedagogische strategieën behoren tot het domein van de pedagogische vrijheid.'¹⁶

¹⁵ Zie hoofdstuk 2.3.

¹⁶ Hoofdstuk 4.1 van het standpunt van 10 januari 2008 over de wijze van aanpassingen van de eindtermen (AR/RHE/END/002).

De raad is verbaasd dat het rapport Monard de peilingsproeven en paralleltoetsen vermeldt in het vernieuwd referentiekader voor de algemene vorming. Volgens het rapport moeten deze verder worden uitgebouwd zodat de Vlaamse samenleving via deze weg duidelijk kan nagaan of leerlingen wel degelijk de algemene vorming verwerven die wordt vooropgesteld. De meerderheid van de raad wijst erop dat dergelijke proeven niet aangewend mogen worden als een toetsing van de leerlingen. Sommige leden vinden dat dit idee wel verder moet worden onderzocht.

11. Het concept van de belangstellingsgebieden

Vooraleer te beslissen hoe belangstellingsgebieden in het secundair onderwijs moeten worden toegepast, is het voor de raad van groot belang dat een aantal fundamentele uitgangspunten worden uitgeklaard. Welke is de relatie van de belangstellingsgebieden relatie tot de basisvorming en de eindtermen? Wat wil men bereiken met de belangstellingsgebieden? Met hoeveel belangstellingsgebieden moeten de leerlingen in de verschillende fasen van het secundair onderwijs in aanraking komen? Welke is de mogelijke band met het studietoeraanbod in het secundair onderwijs? Moeten de belangstellingsgebieden dezelfde zijn in de eerste, tweede en derde graad? Pas wanneer deze vragen beantwoord zijn, kan men bepalen welke belangstellingsgebieden er moeten zijn, hoe ze ingevuld moeten worden en hoe men ze in het secundair onderwijs zal toepassen, met aandacht voor het welbevinden van de leerlingen en van het personeel. De raad vindt alvast dat de belangstellingsgebieden die het rapport Monard voorstelt, erg breed en arbitrair bepaald zijn.

Het rapport stelt dat de leerlingen in zekere mate ook op het einde van het basisonderwijs kennis moeten maken met verschillende belangstellingsgebieden voor ze bepaalde studiekeuzes moeten maken¹⁷. De raad merkt op dat het vormingsconcept van het basisonderwijs geënt is op leergebieden. Het is de vraag of de concepten leergebieden en belangstellingsgebieden compatibel zijn met elkaar. Men moet er dus over waken dat het invoeren van belangstellingsgebieden geen nieuwe kloof schept in de overgang van het basis- naar het secundair onderwijs. Het zal dan ook een grondig nadenken vergen hoe, in het licht van de consecutieve opbouw, de belangstellingsgebieden van het secundair onderwijs kunnen aansluiten op de leergebieden van het basisonderwijs.

12. Een schakelprogramma in de eerste graad

Het rapport Monard stelt de vervanging voor van de huidige B-stroom in de eerste graad door een 'schakelprogramma'¹⁸. Volgens het rapport moet dit voor bepaalde jongeren een schakel worden tussen de basisschool en de start van een arbeidsmarktgerichte opleiding. Het moet een onderwijsprogramma bevatten met eigen doelen, accenten en benaderingen, maximaal rekening houdende met leerlingenprofiel en met de nadruk 'op het versterken van de functionele geletterdheid en rekenvaardigheid'¹⁹.

De meerderheid van de raad is het eens met het principe van het schakelprogramma als alternatief voor de huidige B-stroom. Zij vindt de twee doelstellingen van deze B-stroom (instromen in 1A, doorstromen naar BVL) immers niet compatibel. De praktijk toont ook aan dat slechts een zeer klein percentage van de jongeren doorstroomt naar 1 A. De doelgroep

¹⁷ Zie hoofdstuk 2.1.3, punt 6.

¹⁸ Hoofdstuk 3.2.5.

¹⁹ De raad merkt op dat functionele geletterdheid rekenvaardigheid omvat.

voor het schakelprogramma moet wel nauwkeurig worden gedefinieerd. Het rapport Monard geeft hiervoor een eerste aanzet. Dat jongeren zonder getuigschrift basisonderwijs tot de doelgroep kunnen behoren, is evident. Men moet echter ook de oorzaken aanpakken van het niet behalen van het getuigschrift basisonderwijs. Van andere groepen die het rapport Monard als mogelijke doelgroep van de huidige 1 B vermeldt, mag het niet a priori de bedoeling zijn dat ze tot de doelgroep van het schakelprogramma zouden behoren. Dat geldt voor de jongeren van type 8 uit het buitengewoon basisonderwijs en voor de jongeren met moeilijke of zwakke sociale achtergrond.

Voor het bepalen van de doelgroep is het belangrijk om te vertrekken van leerlingenkenmerken en niet van structuren. Het schakelprogramma zou volgens de raad bedoeld kunnen zijn voor:

- jongeren zonder getuigschrift basisonderwijs, vaak met slechts reken- en leesvaardigheden op het niveau van het vierde of vijfde leerjaar van het basisonderwijs;
- bepaalde jongeren (al dan niet uit het buitengewoon basisonderwijs) met leerproblemen, een beperkt leerpotentieel of met bijzondere noden.

Het welslagen van het schakelprogramma zal mede afhangen van het imago ervan. Men mag het niet voorstellen als een negatieve keuze die de leerlingen doet behoren tot een 'restgroep'. Een blijvende zorg zal ook het indijken zijn van de ongekwalificeerde uitstroom na het schakelprogramma. Een andere factor van succes is de draagkracht van de school en de competentieontwikkeling van de leraars aan wie het schakelprogramma zal worden toevertrouwd. Tenslotte vindt de raad het nodig om voor dit programma na te denken over een passende benaming.

Enkele leden vinden dat er in de eerste graad geen apart programma voor een specifieke doelgroep nodig is en dat alle leerlingen principieel het oriënteringsprogramma moeten kunnen volgen, mits bijzondere aandacht voor zorg. Naargelang van de individuele leersituatie kunnen leerlingen voor een of meerdere vakken geremedieerd worden.

13. D-, A- en D/A-stroom

Het rapport Monard gaat er terecht van uit dat er 'spanning komt op de onderwijsvormen' (hoofdstuk 3.1.3). Ook de raad vindt dat men moet nadenken over de zin en de mogelijke nadelen van de huidige onderwijsvormen in het secundair onderwijs. Er zijn inderdaad argumenten om het huidige systeem van de onderwijsvormen los te laten en te vervangen door een beter systeem dat alle leerlingen ten goede komt. Het tegengaan van sociale segregatie en van het watervalstelsel in het onderwijs moet daarbij een belangrijk aandachtspunt zijn.

Het is echter niet gemakkelijk om een beter systeem te vinden dat de voordelen van het huidige systeem behoudt, de nadelen ervan op efficiënte wijze wegwerkt en de kansengelijkheid in het onderwijs versterkt. De raad twijfelt eraan of het voorstel van de D-, A- en D/A-structuur daaraan tegemoet zal komen. De voorstellen in het rapport Monard bieden geen antwoord op een aantal essentiële vragen. Zal er veel verschil zijn met de huidige situatie en zal men geen nieuwe beschotten in het onderwijs inbouwen? Misschien zal een systeem met twee stromen nog meer polariserend en stigmatiserend werken dan nu het geval is. Zal dit systeem voor iedereen voldoende transparant zijn (mede als gevolg van de overgangs- en bijspijkertrajecten) en zal het voor alle leerlingen voldoende mogelijkheden bieden om doorheen de tweede en derde graad een passend leertraject uit te bouwen

zonder dat ze in een of ander traject vastlopen? Zal men met het oog op het in contact brengen van de leerlingen met andere leefwerelden en in het licht van mogelijke heroriëntering, gemeenschappelijke vakken kunnen inbouwen voor de leerlingen uit de verschillende stromen? En vooral, het wegwerken van de bestaande beschotten en van het watervalstelsel kan pas slagen wanneer de maatschappelijke perceptie en waardering ten aanzien van bepaalde studierichtingen en beroepen wijzigt.

In de discussie over de D-, A- en D/A-structuur moet men er ook over waken dat de huidige brede waaier van abstraherende naar concretiserende studierichtingen behouden blijft. Deze werd hierboven immers als een van de sterke punten van het secundair onderwijs vernoemd. De raad heeft de indruk dat de voorgestelde structuur tot een verarming zal leiden en dat het een zeer moeilijke oefening zal zijn om sommige studierichtingen in een strak keurslijf van een D-, A- of D/A-stroom te duwen. Staat dit trouwens niet haaks op de vaststelling dat steeds meer leerlingen uit zogenaamde arbeidsmarktgerichte studierichtingen van het secundair onderwijs doorstromen naar het hoger onderwijs? Moet er niet in elke studierichting een component aanwezig zijn die voorbereidt op het hoger onderwijs en een die bijdraagt tot de ontwikkeling van arbeidsmarktgerichte competenties?

De raad stelt vast dat het rapport Monard al een vrij gedetailleerde invulling geeft aan D-, A- of D/A-stromen²⁰ terwijl dit concept nog verder moet worden uitgeklaard en bediscussieerd. De meerderheid van de raad vindt het alleszins niet wenselijk om een structuur vast te leggen waarin de overheid gedetailleerd de inhoud vastlegt (zoals aantal lessen basisvorming, optievakken en keuzevakken). Scholen moeten vanuit hun pedagogische vrijheid over de mogelijkheid beschikken om in te spelen op de noden van hun publiek.

Het rapport stelt voor dat alle leerlingen in de derde graad van de D-stroom een eindproef maken die een synthese inhoudt van de gehele vorming en nadrukkelijk verbanden legt tussen vakken²¹. Een dergelijke proef kan een zeer nuttig element zijn in het zelfsturend leren. In het licht van zinvolle leerlijnen op de weg naar het verwerven van competenties zijn er echter ook andere oplossingen mogelijk. De raad heeft bezwaar tegen het verplicht invoeren van een dergelijke proef omdat het realiseren en evalueren van leerplandoelstellingen tot de vrijheid van de scholen behoort.

De raad denkt dat het zinvol is om het huidige systeem van de onderwijsvormen te herbekijken, maar vindt het nodig dat men daarvoor andere mogelijkheden exploreert dan het voorstel van het rapport Monard. In het verdere denkwerk moet men zeker het BuSO en Leren en Werken meenemen. De raad wil hierover met de overheid zeker verder nadenken.

14. Gefaseerde structuur

Het rapport Monard gaat uit van het behoud van de gefaseerde structuur van het secundair onderwijs in drie graden²². Het is niet duidelijk waarom het rapport Monard de huidige 2x3-structuur niet in vraag stelt. De raad is het erover eens dat er ook op vlak van de gradenstructuur meerdere mogelijkheden bestaan die waardevol zijn om verder te onderzoeken.

Verderbouwend op het voorstel van het rapport Monard, kan een driegradenstructuur zijn voordelen hebben om een verdere specialisatie in te bouwen naarmate een leerling vordert

²⁰ Hoofdstuk 3.3.

²¹ Hoofdstuk 3.3.3.

²² Hoofdstuk 3.1.4.

in het secundair onderwijs. Het is echter een discussiepunt hoe breed de tweede graad in een dergelijke structuur moet zijn en in welke mate er al dan niet een specialisatie met het oog op een vooropleiding aanwezig moet zijn. Binnen de raad bestaan hierover verschillende standpunten. Sommige leden verkiezen een brede tweede graad met al een zekere keuzemogelijkheid voor specialisatie. Anderen vinden dat men bijvoorbeeld ook kan denken aan een brede tweede graad met een gemeenschappelijk curriculum tot 16 jaar en specialisatie in de derde graad.

Met het oog op de overgang naar het hoger onderwijs vindt de raad het alleszins belangrijk dat er in de verschillende fasen van het secundair onderwijs een goed evenwicht aanwezig is tussen brede vorming en specialisatie.

15. Studiesanctionering

Het rapport Monard stelt voor om het diploma SO als volgt toe te kennen aan alle leerlingen in de A- en D-stroom die de derde graad succesvol voltooien:

- na D-stroom niveau 4, met recht op bacheloropleiding,
- na A-stroom niveau 4, met recht op bacheloropleiding,
- na A-stroom niveau 3, met recht op bacheloropleiding mits schakeltraject²³.

De raad vindt dat dit voorstel van gedifferentieerde diplomering weinig transparant is. Hij twijfelt er daarom aan of het – binnen de structuur van het secundair onderwijs die het rapport voorstelt – wel voor iedereen duidelijk zal zijn welk leertraject men aanvat, waartoe dit kan leiden en of dit voor de latere loopbaan wel voldoende mogelijkheden open laat. In het kader van de gelijke maatschappelijke waardering van alle opleidingen van het secundair onderwijs, vindt de raad het dan weer positief dat alle leerlingen na het tweede leerjaar van de derde graad een diploma zouden kunnen verwerven.

Volgens de raad moet het een uitgangspunt zijn dat leerlingen een getuigschrift ontvangen dat attesteert wat ze in het secundair onderwijs bereikt hebben. Sommige raadsleden koppelen hieraan een portfolio dat verduidelijkt welk traject ze hebben afgelegd en welke competenties ze hebben verworven. Hieraan kunnen ook de principes van EVC en ervaringsbewijzen worden gekoppeld. Andere leden wijzen eerder op de rol van assessments. Nog andere raadsleden vinden portfolio, EVC, assessment waardevolle instrumenten, maar vinden dat deze niet zo maar in de plaats van een diploma kunnen komen of er aan gekoppeld kunnen worden. Zij wijzen erop dat het principe van een diploma SO een van de pijlers is van het secundair onderwijs en dat dit diploma nog steeds een civiel effect heeft (bijvoorbeeld in de openbare sector).

Of het diploma SO al dan niet in zijn huidige doelstellingen en toepassing moet blijven bestaan is bespreekbaar. Maar volgens de raad moet men eerst herdenken aan welke doelstellingen dat diploma moet tegemoet komen en of er mogelijke alternatieven bestaan om die te bereiken. Pas dan kan men beslissen op welke wijze men de studieloopbaan in het secundair onderwijs best sanctioneert. Men moet ook de vraag stellen welke de rol en de waarde is van de tussentijdse attestering binnen het secundair onderwijs.

Een element in deze discussie is de rol van de zevende jaren in het huidige BSO. BSO-leerlingen kunnen nu via een dergelijk derde leerjaar van de derde graad het diploma secundair onderwijs behalen. Tegelijk wordt hun algemene vorming uitgediept en krijgen zij

een meer gespecialiseerde opleiding naar de arbeidsmarkt. In bepaalde gevallen kunnen de leerlingen er ook een getuigschrift over de basiskennis van het bedrijfsbeheer behalen.

Voor die leerlingen uit de A3-stroom die wensen verder te studeren stelt het rapport Monard een speciaal schakeljaar voor. Hierdoor kunnen de specialisatiejaren de beroepsgerichte kaart trekken en kunnen leerlingen die verder wensen te studeren, specifiek worden voorbereid in een afzonderlijk schakeljaar. De raad vindt dit idee waardevol genoeg om verder te onderzoeken.

Welke regeling men op het vlak van attestering en diplomering ook voorstelt, deze moet volgens de raad steeds kaderen binnen de doelstellingen van het secundair onderwijs en een onderdeel zijn van een globaal keuzeprocess van de leerlingen. Bij een herbekijken van de sanctionering in het secundair onderwijs moet men - mede in het licht van de discussie over de ongekwalificeerde uitstroom - de ganse waaier van mogelijke studiesanctioneringen in het secundair onderwijs en het civiel effect ervan meenemen, dus ook die in het BuSO en in Leren en Werken. Met moet er tevens rekening mee houden dat een eventuele wijziging aan het diploma ook gevolgen heeft voor de overeenkomstige diplomagerichte opleidingen van het volwassenenonderwijs, daarbij rekening houdende met de specificiteit van het volwassenenonderwijs²⁴.

16. Didactische aanpak

Het rapport Monard bevat heel wat voorstellen over een stimulerende didactische aanpak²⁵. Volgens het rapport kan de onderwijsvernieuwing in het secundair onderwijs immers niet los worden gezien van de didactische aanpak in de scholen. Zo pleit het rapport onder meer sterk voor de plaats in het curriculum van het activerend, vakdoorbrekend en competentiegericht leren ("AVC-leren").

De raad is van oordeel dat het rapport hierover waardevolle elementen bevat maar stelt dat de didactische aanpak tot de pedagogische vrijheid en de autonomie van de scholen behoort. De voorstellen in het rapport Monard interfereren bovendien met de brede vorming en hebben consequenties voor de lerarenopleiding en het systeem van de bekwaamheidsbewijzen.

Het rapport vermeldt een aantal keren het werkpleklernen zonder echter een afgelijnd concept rond werkpleklernen te bieden. Het is nochtans nodig dit begrip duidelijk te definiëren vooraleer concrete toepassingen ervan in het kader van een vernieuwing van het secundair onderwijs worden voorgesteld. De raad verwijst naar het Vlor-advies van 22 maart 2007 over werkpleklernen in onderwijs en opleiding²⁶.

²⁴ In het volwassenenonderwijs bestaan twee profielen van cursisten, naargelang van de finaliteit die ze met het behalen van het diploma SO in het volwassenenonderwijs beogen. Voor een eerste groep cursisten is die finaliteit het diploma SO met het oog op de arbeidsmarkt. Voor een tweede groep is dat het behalen van dit diploma om door te stromen naar het hoger onderwijs.

²⁵ Hoofdstuk 2.4.

²⁶ AR/GCO/ADV/016.

17. Leren kiezen en onderwijsloopbaanbegeleiding²⁷

Het rapport Monard stelt terecht dat leerlingen bij hun talentontwikkeling geleidelijk meer verantwoordelijkheid krijgen, maar dat ze niet aan hun lot mogen worden overgelaten²⁸. Versterking van de keuzebekwaamheid van leerlingen en onderwijsloopbaanbegeleiding verdienen daarom de nodige aandacht van leerlingen, ouders, schoolteams en CLB. Leren kiezen moet een proces zijn dat in het basisonderwijs begint en dat gedurende heel het secundair onderwijs verder ontwikkeld wordt. Uiteraard hangt dit proces samen met het detecteren en ontwikkelen van talenten.

Volgens de raad is keuzes maken een breed proces dat moet gebaseerd zijn op een realistische inschatting van de mogelijkheden en de draagkracht van een kind. Het is belangrijk om hier een balans te krijgen tussen een emanciperend doel en de mogelijkheden van een kind. Keuzebegeleiding moet worden gezien vanuit een ontwikkelingsgericht perspectief.

In de eerste graad van het secundair onderwijs worden de leerlingen twee keer geconfronteerd met een scharniermoment: enerzijds in de overgang van het basis- naar het secundair onderwijs, anderzijds van de eerste naar de tweede graad. Het is aangewezen dat de eerste graad van het secundair onderwijs veel belang hecht aan een goed onthaal en voldoende tijd vrij maakt voor inschrijvingen van leerlingen uit het basisonderwijs. Verder moeten scholen het de leerlingen mogelijk maken om in de eerste graad hun keuzevaardigheden uit te diepen. Ze moeten ook werk maken van de verdere ontdekking van hun talenten en interesses. De eerste graad mag de keuzes niet verengen, maar moet ze zo ruim mogelijk openhouden zodat de leerlingen de kans krijgen om te kiezen met het oog op eigen kennen, eigen kunnen en graag doen. Daarbij moeten alle vormingsaspecten zo breed mogelijk worden betrokken. Dit vergroot de kans op het verwerven van positieve leerervaringen en (daaruit voortvloeiend) op een positieve studiekeuze naar de tweede graad.

Op de leeftijd van 14 jaar moeten de leerlingen in staat zijn te kiezen voor een bepaalde oriëntatie binnen een brede tweede graad, en nadien binnen een meer gespecialiseerde derde graad. Daarbij moeten de leerlingen voortdurend worden uitgedaagd om hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen. Die uitdaging draagt trouwens bij tot het welbevinden van de leerlingen.

Sommige leden zijn van oordeel dat leren kiezen belangrijk is, zonder dat dit zich moet vertalen in het maken van studiekeuzes. De tweede graad wordt daarom best breder georganiseerd. De Raad HO wijst erop dat steeds meer leerlingen uit het secundair onderwijs doorstromen naar het hoger onderwijs en dat onderwijsloopbaanbegeleiding in het secundair onderwijs een zeer belangrijk aandachtspunt moet zijn.

Een laatste scharnierpunt in het keuzeproces binnen het secundair onderwijs betreft de overgang naar vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt. Ook dit keuzeproces moet deel uitmaken van een continue en geïntegreerde onderwijsloopbaanbegeleiding binnen heel het onderwijs. Zoals hoger gezegd, zal de Vlor binnenkort een advies uitbrengen over de studiekeuze naar het hoger onderwijs.

²⁷ Op 28 januari 2010 zal de Algemene Raad van de Vlor een advies goedkeuren over de studiekeuze naar het hoger onderwijs. Dat advies vertrekt van een breed concept van onderwijsloopbaanbegeleiding.

²⁸ Zie hoofdstuk 2.2.2.

Men zal goed moeten nadenken over hoe het keuzeproces en onderwijsloopbaanbegeleiding vorm moeten krijgen. Het rapport Monard doet geen concrete voorstellen. Hierover bestaat trouwens nog geen afgelijnde visie. Binnen de Vlor gebeurt er momenteel heel wat denkwerk, onder meer in het licht van de adviezen over de studiekeuze naar het hoger onderwijs en over leerlingenbegeleiding²⁹.

Transparante leertrajecten zijn belangrijk opdat alle actoren op elk keuzemoment zicht hebben waar een bepaalde keuze naartoe leidt (binnen het SO, naar het hoger onderwijs, naar de arbeidsmarkt). Het is belangrijk dat leerlingen, ouders, schoolteams en CLB inzicht verwerven in de moeilijkheidsgraad, kwalificatiemogelijkheden en toekomstperspectieven van de keuzemogelijkheden.

In het begeleiden van het keuzeproces moet de school er rekening mee houden dat ze in veel gevallen machteloos staat tegenover de invloed van de maatschappelijke waardering voor de verschillende onderwijsvormen en opleidingen.

Er moet worden nagedacht of de studiekeuze een volledig open of meer dwingend karakter moet hebben en welke daarin de rol is van de toelatingsklassenraad en van (al dan niet bindende) beslissingen en adviezen van de delibererende klassenraad.

De keuze voor een meer open of een meer dwingend model bepaalt de rol van de verschillende partners in de begeleiding van het keuzeproces. Sommige leden pleiten alleszins voor een maximale betrokkenheid van het CLB op de klassenraden.

Informatieverstrekking aan leerlingen en ouders is – zeker op scharniermomenten – van essentieel belang. Met het oog op een objectieve informatieverstrekking, los van bestaande schoolstructuren, is het belangrijk dat er ook neutrale en schooloverstijgende informatie wordt verstrekt.

18. Leerlingenbegeleiding en zorg

Het rapport Monard besteedt ook aandacht aan leerlingenbegeleiding en zorg in het secundair onderwijs³⁰. De raad vindt het noodzakelijk om zorg op een structurele wijze in te bouwen in het secundair onderwijs, mits de overheid hiervoor de nodige middelen voorziet. Leerlingenbegeleiding en zorg zijn een gedeelde verantwoordelijkheid van alle partners (gedeelde zorg in de plaats van verspreide zorg). Ze zijn in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van het schoolteam, mits een structurele uitgebouwde ondersteuning in de school en mits ondersteuning van het CLB en samenwerking met de jeugd- en welzijnssector via het CLB.

Het is duidelijk dat er tussen het basis- en het secundair onderwijs een continuïteit van zorg moet zijn. Het structureel inbouwen van zorg in het secundair onderwijs veronderstelt dat de overheid hiervoor de nodige middelen ter beschikking stelt. De meningen in de raad zijn verdeeld over het al dan niet 'gekleurd' zijn van deze middelen.

De raad is ervan overtuigd dat remediëring dikwijls nodig is. De meerderheid van de raad is echter tegen de verplichte remediëring zoals die in het rapport Monard uitgeschreven is³¹. Schoolteams moeten zelf in de gelegenheid zijn om te bepalen wanneer remediëring noodzakelijk of zinvol is en onder welke vorm ze die aanbieden. Welke gevolgen zou men trouwens kunnen verbinden aan het niet succesvol verlopen van de verplichte remediëring?

²⁹ Deze adviezen worden resp. verwacht in januari en in het voorjaar 2010.

³⁰ Hoofdstuk 2.2.3.

³¹ Zie de hoofdstukken 2.1.3, 2.2.2, 2.3.3, 3.1.2 en 3.2.4.

Het rapport laat bovendien uitschijnen dat alleen remediëring een oplossing kan bieden voor kinderen met bepaalde leer- en/of ontwikkelingsproblemen. Het is erg te verwonderen dat het concept preventie niet sterker wordt belicht in het rapport. Remediëring moet een onderdeel zijn van een globale zorgvisie en een zorgbeleid op de school dat preventie, differentiatie, remediëring, dispensatie en compensatie omvat. In die zin kan remediëring zeker niet op alle leer- en ontwikkelingsbehoeften van leerlingen met specifieke noden een antwoord geven. De raad pleit verder voor een brede remediëring die niet enkel mag focussen op taal en rekenen. Andere doelstellingen (waaronder sociaal-emotionele ontwikkeling) zijn zeker even belangrijk.

De organisatie van leerlingenbegeleiding en zorg, evenals de middelen die de overheid hiervoor ter beschikking zal stellen, moeten worden bekeken in relatie tot het leezorgkader.

19. Kansen voor leraren

Een vernieuwing van het secundair onderwijs heeft gevolgen op personeelsvlak. Het rapport Monard wil schoolteams aanspreken om de vernieuwing van het secundair onderwijs te laten slagen³². Het rapport formuleert daarom een aantal voorstellen om het lerarenberoep attractief te houden, om ze een interessant loopbaanperspectief te geven en om goed werkgeverschap en personeelsbeleid te bevorderen. Het rapport wil ook zorg besteden aan de implicaties van de vernieuwingen voor leraren. Heel wat van die voorstellen gaan echter buiten het kader van een vernieuwing van het secundair onderwijs en moeten volgens de raad dan ook in een ruimere context worden besproken. Het is daarom aan te bevelen dat de minister zich met betrekking tot het lerarenberoep in verdere teksten over de vernieuwing van het secundair onderwijs beperkt tot wat rechtstreeks relevant is voor de vernieuwing. Daarbij moet ook goed worden nagedacht of bepaalde voorstellen wel voor alle leraars haalbaar zijn en of ze er via de lerarenopleiding en nascholing wel voldoende op voorbereid zijn.

Bij een vernieuwing van het secundair onderwijs mag men verwachten dat de consequenties voor het personeel in beeld worden gebracht en met de bevoegde partners van de geëigende onderhandelingscomités grondig besproken worden vooraleer ze er officieel onderhandeld worden. Het heeft immers geen zin regelgeving te ontwikkelen als deze regelgeving vooraf niet getoetst wordt op haar haalbaarheid en op de effecten op het personeel.

De voorstellen van het rapport Monard zouden ook ernstige gevolgen hebben voor de lerarenopleiding die nog niet zo lang geleden hervormd werd³³. De Raad Hoger Onderwijs wijst hierbij op:

- op de keuzebegeleiding in het licht van de overgang van het basis- naar het secundair onderwijs,
- het laten kennismaken door de leerlingen met vier brede belangstellingsgebieden,
- het voorstel van minder verschillende maar breed inzetbare leerkrachten in de eerste graad. Het laatste decreet op de lerarenopleiding wilde de vakdeskundigheid van de leraars verhogen en realiseerde daarom een tegenovergestelde beweging (keuze voor twee in de plaats van voor drie vakken).

³² Hoofdstuk 4.

³³ Decreet van 15 december 2006 betreffende de lerarenopleidingen in Vlaanderen.

De Vlor vraagt ook uitdrukkelijk dat men erover waakt dat de studenten die thans een lerarenopleiding volgen, de garantie hebben dat er geen systeem wordt ingevoerd dat hun tewerkstellingskansen zou beperken. De raad vraagt verder dat de consequenties van een vernieuwing van het secundair onderwijs evenals het uitwerken van een oplossing voor die problemen, ook besproken worden met de verstrekkers van lerarenopleidingen.

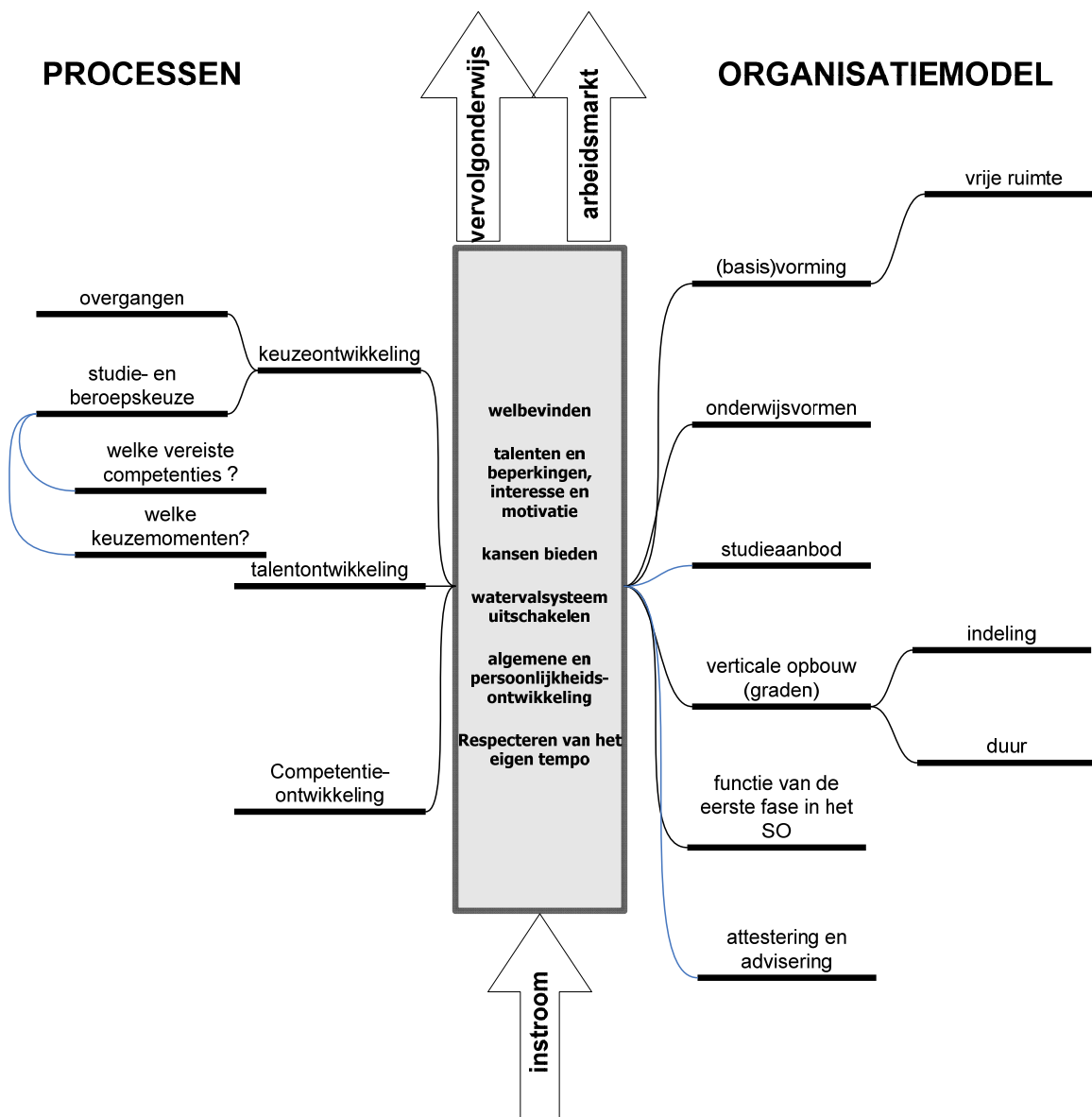
De Raad Secundair Onderwijs keurde dit advies unaniem goed op 21 januari 2010. Er waren op het ogenblik van de stemming 17 stemgerechtigde raadsleden aanwezig.

Robert Lenaerts
secretaris

Jan Schokkaert
waarnemend voorzitter

Advies over het rapport van de commissie Monard - Bijlage 1

In zijn aanbeveling van 15 april 2008 ontwikkelde de raad een visie op heel het secundair onderwijs³⁴. Die visie kan als volgt schematisch worden voorgesteld:

³⁴ Aanbeveling over de hervorming van het secundair onderwijs (RSO/RLE/ABV/001).

Advies over het rapport van de commissie Monard - Bijlage 2

Minderheidsstandpunt Vlaamse Scholierenkoepel vzw

De Vlaamse Scholierenkoepel heeft het advies over het rapport Monard mee goedgekeurd. VSK stelt echter naar aanleiding van de standpunten omtrent pedagogische vrijheid in dit advies, dat alle uitgangspunten voor het inrichten van onderwijs in Vlaanderen (pedagogische vrijheid, autonomie van scholen, keuzevrijheid,...) bespreekbaar moeten blijven. VSK benadrukt ook dat deze principes onderwerp moeten zijn van een breder debat. Het uitgangspunt voor een mogelijke vernieuwing in het secundair onderwijs is 'kwaliteit en kansen voor elke leerling'. In het rapport van de commissie Monard veronderstellen een aantal voorstellen een sterkere sturing door de overheid. VSK vraagt dat ook deze denkpistes verder worden onderzocht en bediscussieerd.

Advies over het rapport van de commissie Monard - Bijlage 3

Minderheidsstandpunt ACW

Gezien de krappe tijdsparre werd het onmogelijk geacht om over elk item ten gronde te discussiëren. Daarom werd de methode van knipperlichten voorgesteld, zijnde het plaatsen van vraagtekens en het vragen naar alternatieven, verantwoording of verduidelijking. Deze methode werd door de leden van de voorbereidende werkgroep onderschreven.

Voorliggend advies gaat op bepaalde punten echter verder dan deze strategie en verwoordt standpunten, al dan niet gedragen door de volledige werkgroep.

ACW kan zich meer bepaald bij volgende tekstelementen niet vinden in de consensus die door de werkgroep voorbereid werd:

- a) de pedagogische vrijheid en autonomie van de school

Deze concepten worden met de grootst mogelijke schroom benaderd. ACW vindt het een gemiste kans dat zelfs de bespreekbaarheid van deze begrippen in relatie met het realiseren van gelijke onderwijskansen noch het nadenken met het gehele onderwijsveld over andere (didactische) methodes niet mogelijk zijn. Net alsof de grenzen van het vernieuwingsproces nu al vastliggen.

- b) voorafname op structuur en leeftijd voor cruciale studiekeuze

De opzet van dit advies bestond uit het plaatsen van knipperlichten. ACW kan zich bijgevolg nog niet uitspreken over o.a.

- de gefaseerdheid van de structuur

Het Vlor-advies onderstreept enkel de voordelen van de huidige faseopbouw, zonder mogelijke alternatieven in zelfde uitgebreidheid te beschrijven noch te wijzen op de minpunten van de huidige structuur. Uit deze tekstpassage leidt ACW een te sterke voorkeur voor de huidige opbouw in drie graden af. Nochtans, de eenheidsstructuur is niet op alle punten even succesrijk. Net daarom pleit ACW voor een open discussie waarbij plus- en minpunten van mogelijke structuuropties naast elkaar gelegd worden. De druk van structuren lijkt het Vlor-advies te onderschatten.

- de meest optimale leeftijd waarop een keuze in het secundair onderwijs genomen moet worden

Wetenschappelijke bevindingen tonen aan dat hoe vroeger de studiekeuze valt in de schoolloopbaan, hoe groter de negatieve impact op de schoolloopbaan en hoe sterker socio-culturele determinatie kan doorwegen. De aanbeveling luidt dan ook om het cruciale keuzemoment verderop in de schoolloopbaan te verschuiven. ACW plaatst een knipperlicht bij de in het Vlor-advies onderschreven keuzeleeftijd van 14. Misschien kan 15 of 16 jaar wel meer gedegen gekozen worden?

c) de operationalisering van leren kiezen en leerlingenbegeleiding

- Het voorliggende Vlor-advies wil niet expliciteren waarover het in leerlingenbegeleiding hoort te gaan. De definitie die aangereikt werd door de CLB-sector steunt op een brede, wetenschappelijke consensus. Het brengt geen nieuwe elementen aan, maar verheldert net het gesprek doordat de Vlor zich duidelijk uitspreekt waarover leerlingenbegeleiding moet gaan aldus de raad.

(Ter info: de bewuste definiëring die volgens ACW een meerwaarde zou betekenen voor het advies:

Volgens de raad moet onderwijsloopbaanbegeleiding vertrekken van een breed concept van de loopbaan en bevat het meer dan het ondersteunen van de ontwikkeling van de persoon in zijn of haar lerende en arbeidende rol. Onderwijsloopbaanbegeleiding stelt als doel de lerende in staat te stellen tot een actieve, bewuste zelfsturing van hun keuzeproces en hen aan te zetten tot het nemen van persoonlijke verantwoordelijkheid voor hun keuzes. Ze is continu, geïntegreerd, procesgericht en dynamisch en streeft naar actieve betrokkenheid van alle actoren. Ze omvat zes clusters van keuzeacties: sensibiliseren, exploreren van het ik, exploratie van de omgeving, exploratie van de relatie ik-omgeving, kristalliseren, beslissen en binding. Er is nood aan een coherente en transparante begeleidingsstructuur met duidelijk afspraken over taken en verantwoordelijkheden van de betrokkenen.)

- Vanuit de Commissie Diversiteit en Gelijke onderwijskansen kwam het signaal dat het aanbod van de bovenbouw van een secundaire school de studiekeuze enerzijds beperkt en anderzijds al finaliseert op 12 jaar. Er werd dan ook gevraagd om dit knipperlicht op te nemen. De voorbereidende werkgroep ging niet in op die vraag. ACW onderschrijft echter dit idee. De bovenbouw kan de schoolloopbaan van een jongere fnuiken bij instap in het secundair onderwijs. Wanneer het secundair onderwijs vanuit een optimalisatieperspectief en met de bedoeling minder jongeren ongekwalificeerd te laten uitstromen, hoort dit knelpunt besproken te worden.

(Ter info: desbetreffend tekstvoorstel van de Commissie Diversiteit en Gelijke onderwijskansen:

Vanuit het gelijkekansenbeleid ondersteunt de raad de stelling van het rapport Monard dat scholen met een gevarieerd studieaanbod een meerwaarde bieden en de meest garanties bieden voor een objectieve studiekeuze en een sociaal-culturele mix van leerlingen. Recent onderzoek toont immers aan dat zulks bijdraagt tot de realisatie van gelijke onderwijskansen.)

In globo neemt ACW een principieel minderheidsstandpunt in wat betreft de geest van de tekst.

- a) ACW onderschrijft de nood aan verandering wil het onderwijs voor elke jongere zicht op een stevige kwalificatie bieden. ACW wil zelfs gewagen van een sense of urgency, gezien de stijgende lijn in ongekwalificeerde uitstroom. Het Vlor-advies toont weinig ambities om de erkende knelpunten daadwerkelijk aan te pakken.
- b) Het is spijtig dat een einde wordt gesteld aan het proeftuinenverhaal, dat de weg baande voor de vernieuwing, zonder veel gevolg te geven aan de ontstane dynamiek noch deze te borgen naar toekomstige experimenten.

- c) ACW betreurt dat het Vlor-advies essentiële discussies uit de weg gaat, o.a. een ontwikkelingsgerichte aanpak, het kwalificatievraagstuk, het werken met verschillende kennisniveaus al dan niet binnen dezelfde klas en het verhogen van de keuzevaardigheden. ACW is de idee om de leerling centraal te zetten in het lesgebeuren, genegen. ACW vindt het een gemiste kans dat de Raad Secundair Onderwijs van de Vlor op de vlakte blijft hoe dit concept gerealiseerd hoort te worden en nalaat verdere onderzoeksvragen te formuleren.
- d) ACW betreurt dat de filosofie van de competentieagenda helemaal niet aan bod komt. De samenwerking onderwijs – arbeidsmarkt biedt een meerwaarde i.f.v. een competentieverhoging van de maatschappij.